№ 46 ՇԱԲԱԹ ԱՊՐԻԼԻ 27 **1891** ՇԱԲԱԹ ԱՊՐԻԼԻ 27 № 46

ՏԱՍՆ ԵՒ ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվանը 6 ռուբ. Առանձին համարները 7 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ. Редакція «Мшакъ». կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ.

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Մի էջ Ներսիսեան դպրոցի կեանքից. Նամակ Շուշուց. Նամակ Բաթումից. Նամակ Պետերբուրգից. Ներքին լուրեր.— ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Պարիզի հայերը. Նամակ Պարսկաստանից. Արտաքին լուրեր.—ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ԲՈՐՍԱ.— ՏԵՂԵԿԱՑՈՅՑ.— ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Նաւթային նոր օրէնքը.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԻ ԷՋ ՆԵՐՍԻՍԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ ԿԵԱՆՔԻՑ

Եթէ վաղը հայոց մի օր և է գիւղական վարժապետ գար Թիֆլիս, և ցանկանար մի դասախօսութիւն կարդալ Ներսիսեան դպրոցի հոգաբարձութեան և ուսուցչական խմբի առաջ՝ «ընթերցանութեան կարևորութեան» մասին, մենք ոչ թէ միայն չէինք զարմանայ, այլ այդ կը համարէինք մի անհրաժեշտ դաս այդ դպրոցի ինքնապաստան հոգաբարձուների և դիպլօմաւոր վարժապետների համար։

Թող չը նեղանան Ներսիսեան դպրոցի տնտեսական և ուսումնական ղեկավարներն այդ խօսքերից, որովհետև դրանց վիրաւորելը չէ մեր նպատակը. յիշենք միայն փաստերը և թւանշանները, որոնք այս րոպէիս դրած են մեր առաջ։

Այդ փաստերը և թւանշանները Ներսիսեան դպրոցի 1890 թւի «տնտեսական հաշիւն է», որ այդ հիմնարկութեան ներկայացուցիչները հանդիսաւոր կերպով կարդացել են Ներսէս Ե. կաթողիկոսի մահվան տարեդարձի օրը։

Թող նախ փաստերը խօսեն։ Ներսիսեան դպրանոցն ունի 350 աշակերտ։ Այդ աշակերտներից ուսումնարանկան տարվայ ընթացքում միմիայն 182 աշակերտներ են գրքեր կարդացել դպրոցի գրադարանից։ Իսկ այդ գրադարանի մէջ ընթերցանութեան գրքերի թիւն է 1334։ Ստորին դասատան աշակերտներն առհասարակ ընթերցանութիւնից զուրկ են մնացել, որովհետև գրադարանում մանկական գրքեր համարեա թէ չը կան։ Ամբողջ ուսումնական տարվայ մէջ 182 աշակերտները կարդացել են ընդամենը 920 գիրք։

Այդպէս ուրեմն նախ՝ դպրոցի աշակերտների կէսը զուրկ է մնացել ընթերցանութիւնից, երկրորդ՝ միւս կէսը, այն է 182 հոգի, որոնք իբրև թէ պարապած են եղել ընթերցանութեամբ, կարդացել են ընդամենը 920 գիրք, ուրեմն միջին թւով ամեն մի աշակերտ՝ կարդացել է ամբողջ տարում 5 գիրք. և երրորդ՝ ամբողջ դպրոցի աշակերտների և վարժապետների ընթերցանութեան սահմանագիծն եղել է այդ 1334 գիրքը, որոնք, ի հարկէ, ոչ թէ չեն կարող կազմել մի ամբողջ գրականութիւն, այլ նոյն իսկ նրա ամենափոքր մասը...

Հետաքրքրական է իմանալ, Ներսիսեան դպրոցի հոգաբարձութիւնը և մանկավարժական խորհուրդը սկզբունքով են հերքում ընթերցանութեան կարևորութիւնը, թէ սկզբունքով դէմ չը լինելով՝ ականջի յետևն են գցել այդ հարցը, ոչինչ ուշադրութիւն չը դարձնելով նրա վրա։

Ենթադրում ենք, որ երկրորդն է տեղի ունեցել, որովհետև եթէ սկզբունքով հերքվէր ընթերցանութիւնը, այն ժամանակ պէտք է կողպվէին գրադարանի դռները, և եղած գրքերն էլ փոխանակ աշակերտների ձեռքը տալու՝ պէտք է մկների կերակուր դարձնէին։

Բանից դուրս է գալիս ուրեմն, որ Ներսիսեան դպրոցում ընթերցանութեան հարցը և գրադարանը սկզբունքով օգտաւէտ համարվելով՝ այդ աստիճան ընկած դրութեան մէջ են, վարչութեան արտասովոր եռանդի և բարի ձգտումների շնորհով...

Ծիծաղելի չէ, միթէ, որ մի հիմնարկութիւն, որն աւելի քան 60 տարի գոյութիւն ունի, որը տարեկան մօտ 60 հազար րուբլի եկամուտ ունի, որի նպատակն է վերջապէս ուսուցիչներ և հոգևորականներ պատրաստել մի ամբողջ ժողովրդի համար, ծիծաղելի չէ, կրկնում ենք, որ նրա գրադարանի մէջ ընթերցանութեան գրքերի թիւը միայն 1300-ի է հասնում։

Խայտառակութիւն չէ, հարցնում ենք, որ տարեկան աւելի քան 50 հազար րուբլ ծախսող դպրոցը, որն այդքան փողով միայն 350 աշակերտ է պահում, ընթերցանելի գրքերի և թանգարանի իրեղէնների համար տալիս է ընդամենը 52 ր. 70 կոպէկ, իսկ լրագրի և ամսագրի՝ 17 րուբլին (քաղուածք հաշւից)։

Հարկաւոր չէ անպատճառ դիպլօմաւոր մանկավարժ և տիտղոսաւոր հոգաբարձուներ լինել հասկանալու համար, որ վարժապետներ պատրաստող մի հիմնարկութիւն առանձին ուշք պէտք է դարձնի ընթերցանութեան գործի վրա, ապագայ մանկավարժների մէջ ընթերցասիրութիւն զարգացնելու և նրանց մտաւոր հորիզոնը մի փոքր լայնացնելու, քանի որ դպրոցի այժմեան դասընթացը, առանց օրինաւոր ընթերցանութեան, շատ քիչ պաշար է տալիս իր սաներին...

Գիւղական փոքրիկ դպրոցներն անգամ վերջին կոպէկը չեն խնայում իրանց համար գրադարաններ կազմելու, զանազան տեղեր ջանքեր են գործ դնում բանալու էժանագին գրադարաններ՝ ընթերցանութիւն տարածելու համար, իսկ հայոց վարժապետական ամենամեծ դպրանոցը, 60 տարի գոյութիւն ունեցող միակ վարժապետանոցը, իր տասնեակ տարիներով գոյութիւն ունեցող գրադարանում միմիայն 1334 ընթերցանելի գիրք ունի...

Արդեօք երբէք գրքեր չեն եղել, թէ եղել են, բայց մկների և անհոգութեան զոհ են գնացել, տարուց տարի նուազել, քչացել, կորել են... Մեզ համար մի և նոյն է, թէ ինչպէս է եղել։ Դպրոցի սաների համար էլ մի և նոյն է այդ։

Թէ մեզ համար, թէ հասարակութեան համար և թէ Ներսիսեան դպրոցի այժմեան և ապագայ սաների համար կարևորն այն տխուր փաստն է, որ այդ մեծ հիմնարկութեան մէջ ընթերցանութեան գործն արհամարհանքի է ենթարկված, գրադարանն էլ մոռացութեան։

Թող ապագայ պատմագիրն այդ էջն էլ աւելացնի Ներսիսեան դպրոցի փառաւոր պատմութեան փայլուն էջերին...

Խ. Մ.

ՆԱՄԱԿ ՇՈՒՇՈՒՑ

Ապրիլի 15-ին

Մի քանի մարդիկ ամենայն ջանք գործ են դնում հասարակութեան աչքում վայր գցելու Ղարաբաղի թեմական դպրանոցի վարկը. այդ մարդիկ կամենում են տնանկոխ անել այն դպրանոցը, որը հիմնված է ամբողջ Ղարաբաղի համար և որն ահա մօտ յիսուն տարի է գոյութիւն ունի։ Դրանք ամեն մի քայլում կամենում են վնասել այն դպրանոցին, որի գոյութիւնը պահպանելու համար պարտաւոր է աշխատել ամեն մի ազնիւ ղարաբաղցի, մանաւանդ ամեն մի շուշեցի։ Մի օրինակ բերենք, որի մէջ երևում է այդ մարդկանց պատկերը։ Սրանից բաւական ժամանակ առաջ Խանդամիրեանց ազգանունով մի հարուստ շուշեցի մեռնելու ժամանակ 40 հազար ր. է կտակում, որպէս զի այդ փողերը նուիրվեն զանազան ազգօգուտ հիմնարկութիւններին։ Այդ փողն այժմս իր տոկոսներով դարձել է 50 հազար րուբլի։ Կտակակատարները կամենում են այդ փողերի կէսը նուիրել թեմական դպրանոցին, իսկ միւս կէսը օրիորդաց ուսումնարանին։ Սակայն վերոյիշեալ մարդիկ, որոնք ուխտել են հիմնայատակ անել թեմական դպրանոցը, զանազան խարդախութիւններ են գործ դնում, որպէս զի այդ փողերից թեմական դպրանոցը մի կոպէկ էլ չը ստանայ.... Ճանաչում էք, շուշեցիներ, այդ մարդկանց, գիտէք արդեօք ինչեր են անում դըրանք,—ոչ։ Բայց պէտք է իմանաք, պէտք է ճանաչէք այդ մարդկանց, որոնք փոս են փորում ձեր տների տակ։

Տեղիս օրիորդաց դպրոցում ահա մի երկու տարի է աշակերտուհիներին սովորեցնում են եւրոպական պարը, որը դպրոցի հոգաբարձութեան և ուսուցչական խմբի կարծիքով՝ անհրաժեշտ է լուսաւորվելու համար... Սովորողներն ամսական 1 րուբլի են վճարում։ Սովորեցնողն է դպրոցի աւագ ուսուցչուհին։ Շատ աշակերտուհիներ, կամենալով իրանք էլ պար սովորել և յետ չը մնալ իրանց լուսաւորվող ընկերուհիներից, իրանց ծնողներին ստիպում են, որ իրանց էլ թոյլ տան պար սովորելու։ Ախր պօլսեցիներն ի զուր չեն ասել, թէ՝ «մեր ազգայինք կը յառաջադիմեն կոր»։

Շ.

ՆԱՄԱԿ ԲԱԹՈՒՄԻՑ

Ապրիլի 20-ին

Այս տարվայ սկզբներում հրատարակվեց Դակիչեվիչի «Батумъ» վերնագրով մի բրօշիւր, որի մէջ հեղինակը մանրամասն կերպով վիճակագրական տեղեկութիւններ է հաղորդում տեղական իւրաքանչիւր գործարանի արտահանութեան, ուրիշ երկիրներից ստացվող ապրանքների և այլ այդպիսի հետաքրքիր հարցերի մասին։ Բրօշիւրի հետ միաժամանակ հրատարակվեց նաև Բաթումի յատակագիծը, որը սկզբում 5 րուբլով էր ծախվում։ Որպէս մի մասնագէտ մարդու հաղորդած տեղեկութիւններ, որ նա այդպէս մանրամասն կերպով հաւաքել և տեղաւորել է իր բրօշիւրում, ամեն մի հետաքրքրվող մարդ, որն անձամբ չէ եղել Բաթումում, կամ ժամանակ չունի գնալու և մի առ մի այդ բոլորը ստուգելու, անկասկած, պիտի հաւատար այդ տեղեկութիւններին։ Այդ տեսակ վարվեցի և ես «Մշակի» 44-դ համարում տպագրած նամակս գրելիս։ Րոտշիլդի գործարանի արտահանութեան մասին տուած հաշիւը ես արտագրեցի այդ տետրակից (երես 6—7), սակայն տեսնում եմ, որ բոլորովին միամտաբար հաւատալով այդ թւերին, ես գործել եմ մի խոշոր սխալ. Րոտշիլդի գործարանը կերօսինը արկղներով արտահանում է տարվայ ընթացքում ոչ թէ միայն 3 միլիօն պուդ, այլ 15 միլիօնից էլ աւելի։ Մանրամասն ուշադրութեան առնելով բրօշիւրը, ես նկատեցի, որ դա ամենաանճոռնի սխալներով լի մի ամենաանբարեխիղճ ուսումնասիրութիւն է, և ինչպէս թոյլ է տուել իրան այդ անելու մի մասնագէտ մարդ, մենք այդ չենք հասկանում. բերենք մի քանի ուրիշ օրինակներ։ Բէյլինների գործարանի արտահանութիւնը նշանակված է $1\frac{1}{2}$ միլիօն պուդ. արտահանում է աւելի քան 6 միլիօն։ Ծովեանեանի գործարանինը ցոյց է տրված 700 հազար պուդ. արտահանում է 3 միլիօնի մօտ։ Մանթաշեանցինը ցոյց է տրված 850 հազար. արտահանում է 3 միլիօնից էլ աւե-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՆԱՒԹԱՅԻՆ ՆՈՐ ՕՐԷՆՔԸ

Նաւթային օրէնքը վերաքննող մասնաժողովը,—Նրա կազմած նախագիծը։—Պետական նաւթային հողերը և նրանց երկու կարգի բաժանումը։—Հողեր, որոնց մէջ նաւթ գտնվելը նախապէս յայտնի է։—1872 թ. վարձած հողերի տարեկան գնի փոփոխութիւնը։—Կովկասի գիւղացիների իրաւունքը՝ իրանց հողերի վրա նաւթ հայթայթելու։—Նաւթային հարկ ընդհանուր չափերի համար։—Նաւթանցքների զարգացման նպաստող օրինագիծը։—Կասպեան Սև-ծովեան նաւթանցքի վիճակը։—Օտարականների և հրէաների իրաւունքների սահմանափակելը նաւթային արդիւնաբերութեան վերաբերմամբ։—Կուբանի և Տերեքի նաւթային հողերի մշակման նոր նախագիծը։

—

Այս օրերս Պետերբուրգում աւարտեց իր եռամեայ պարապմունքները նաւթային արդիւնաբերութեան վերաբերեալ 1872 թ. փետրվարի 1-ի կանոնները վերաքննող առանձին մասնաժողովը։

Եթէ վերջին քսան տարվայ ընթացքում մեր նաւթային գործերի զարգացման անսովոր աջողութեան մասին խօսելու լինէինք, նրա զանազան պատճառների մէջ, անշուշտ, մի պատշաճաւոր տեղ պիտի տայինք և յիշեալ կանոններին, որովհետև այդ օրէնքը խափանեց նաւթային կապալը և, ազատելով նաւթային արդիւնաբերութիւնը մենավաճառութիւնից, տուեց նրան զարգանալու ազատ կարողութիւն։

Սակայն տարիների ընթացքում նաւթային գործերի արագ զարգացման հետ առաջ եկան այնպիսի նոր, անսպասելի ու բարդ պայմաններ, որոնք, այլ ևս չը կարողանալով մնալ այդ կանոնների շրջանակի մէջ, ստեղծեցին այդ օրէնքի վերաքննելու պահանջը։ Մենք թոյլ կը տանք մեզ ցոյց տալ այս անգամ այն գլխաւոր հիմնական նորութիւնները, որոնք անհրաժեշտ են գտնված յիշեալ մասնաժողովի կողմից։ Թէ ինչ հետևանք կունենայ այդ օրէնքի նոր նախագիծը պետական խորհրդում քննվելիս, և թէ ամբողջապէս արդեօք կընդունվի նա, այս մասին կարող ենք միայն գուշակել, որ առանձին արգելքների հանդիպելու չէ, քանի որ այդ նախագիծը կազմելու համար աշխատում էին, բացի պետական կալուածների մինիստրութեան պաշտօնեաներից՝ և ներկայացուցիչներ միւս նախարարութիւններից ու նաւթային արդիւնաբերութեամբ պարապող մասնաւոր անձինք։

Նշանաւոր նորութիւնները հետևեալներն են։

Յայտնի է, որ Ռուսաստանում նաւթ պարունակող հողերի ամենամեծ մասը պատկանում է պետութեանը։ Երբ 1872 թ. տէրութիւնը իր նաւթային հողերը յանձնեց մասնաւոր անձինքներին, նա գետնի միջի նաւթի քանակութիւնը որոշելու համար ղեկավարվում էր այն ժամանակվայ սակաւաթիւ տեղեկութիւններով. այս պատճառով նա բոլոր այն նաւթային հողերը, որոնք առաջ կապալով էին տրվում մէկ մարդու և որոնց մէջ նաւթի գոյութիւնը հաստատված էր, բաժանեց փոքր մասերի և ծախեց զանազան անձինքների վրա այն պայմանով, որ այս վերջինները բացի միանուագ մի որոշ գին վճարելուց, պարտաւորվեն այնուհետև 24 տարվայ ընթացքում իւրաքանչիւր դեսեատինից տարեկան տասը րուբլի վարձ տալ։ Իսկ միւս նաւթային հողերը, որոնք առաջ չէին մշակվում, 1872 թ. օրէնքի համաձայն՝ տրվեցան մի և նոյն պայմաններով, միայն առանց վերոյիշեալ միանուագ գումարի։

Սակայն այժմ յայտնվեց, որ նաւթային հողի արժէքը այդ ձևով որոշելը հողատիրոջ կողմից մեծ սխալմունք էր, որովհետև այսպիսով նա ստիպված էր բաւականանալ իր սեփական հողերից ստացվող մի չնչին տարեկան վարձով, այն էլ մինչև գետնի միջի նաւթի կորվելը, և մի և նոյն ժամանակ մեծ վնասներ կրել այն դէպքերում, երբ հողի մէջ գտնվում են նաւթի ահագին հարստութիւններ, երբ բացվում են շատրվաններ, և ամբողջ ստորերկրեայ այս գանձի տէրը դառնում է միայն արէնդատորը։

Այս պատճառով նոր նախագիծը որոշում է նաւթային արդիւնաբերութեան համար նշանակված պետական երկու տեսակ հողեր. առաջին՝ այնպիսիները, որոնց մէջ նաւթի գտնվելը առաջուց հաստատված է (завѣдомо-нефтеносныя земли), երկրորդ՝ այնպիսիները, որոնց մէջ նաւթի գոյութիւնը տէրութեանը դեռ յայտնի չէ (нефтеносныя)։ Այս վերջին կարգի հողերի համար մնում են առաջվայ կանոնները ամբողջապէս. այսինքն նրանց վրա թէ նաւթ որոնելը, թէ մշակելու

լի։ Այդպէս էլ միւսները. և զարմանալին այն է, որ եթէ այդ արած է անգիտակցաբար, ինչու մի գործարանինն էլ ուղիղ չէ ցոյց տրված, այլ բոլորն էլ երեք չորս անգամ խակականից պակաս։

Դակիչեվիչի այդ բրօշիւրը տպագրված է Թիֆլիսում. 26 երես է ընդամենը, և արժէ 30 կոպէկ. Նա, ինչպէս երևում է, արդէն բոլորովին սպառվել է, որովհետև բրօշիւրի երկրորդ հրատարակութիւնն արդէն մամուլի տակ է։ Զարմանալին այն է, որ ոչ ոք գործարանատէրերից և թղթակիցներից ուշադրութիւն չը դարձրեց այդ բանի վրա։ Բայց, երբ ես մաքսատան մշակների ստանալիք փողը մի քիչ պակաս էի նշանակել, քիչ մնաց որ «ի խաչ հան» աղաղակէին։

Ար. Ապ.

ՆԱՄԱԿ ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻՑ

Ապրիլի 18

Անկասկած հեռագիրը լուր բերած կը լինի ձեզ Նիկօլայ Շելգունովի մահվան մասին։

Շելգունով ծնվել է 1824 թ. իսկ 33-ին մտել է անտառային ճեմարանը, (այն ժամանակ զինւորական կորպուս), 17 տարեկան վերջացրել է ուսումը, ծառայել է արքունի զանազան պաշտօններում, եղել է պրօֆէսօր անտառային ճեմարանում, իսկ Ղրիմի պատերազմից յետոյ թողնելով փայլուն ասպարէզը, իր անձը նուիրել է հասարակական գործունէութեան և գրականութեան։ Գրիչը ձեռին, նա մեռաւ ապրիլի 12-ին, երեկոյեան ժամը 8-ին Պետերբուրգում, ուր եկել էր բժշկվելու։

Ի՞նչ կորցրեց ռուս գրականութիւնը Շելգունովի մահով։ Գրեթէ 45 տարի նա չէ իջել գրական ասպարիզից՝ գրելով և ուսումնական—անտառագիտական յօդուածներ, մանկավարժական և պատմական, քաղաքատնտեսական, կրիտիկական և հրապարակախօսական յօդուածներ։ Հռչակվել է որպէս պօպուլեարիզատոր—հրապարակախօս։

Շելգունով չը բացատրեց, Բելինսկու պէս, ռուս հանճարի ստեղծագործութիւնը, ցոյց չը տուեց որ և է գրողի գրուածքի հ ա ս ա ր ա կ ա կ ա ն նշանակութիւնը, ինչպէս արեց Դօբրօլիւբով իր փայլուն «Темное царство» և ուրիշ յօդուածներով, չը հրապուրեց իր փայլուն տաղանդով երիտասարդութեանը, ինչպէս Պիսարեվ, մի խօսքով կարմիր թելով, որոշ հոսանքով չը դրոշմեց ռուս գրականութեան պատմութեան էջերում իր բ ն ա ւ ո ր ու թ ի ւ ն ը և դարձաւ Ռուսաստանի զգայուն մասը ողբում է նրա մահը, համարում է նրա կորուստը ե ր ի տ ա ս ա ր դ տաղանդի կորուստ....

Շելգունով («ինչպէս ինձ հետ և հազարաւորները», ասում է նա իր փայլուն յիշողութիւններում) ստացաւ իր կրթութիւնը անցեալ թագաւորութեան ժամանակ, 50-ական թւականներում. ճանապարհորդելով արտասահման ուսումնական կամ, ճիշդն ասած, կ ր թ վ ե լ ու նպատակով, և Ռուսաստան՝ պաշտօնական նպատակով, նա իւրացրեց ճիշդ հ ա ս ա ր ա կ ա կ ա ն հասկացողութիւն, իդէալ, հասկացողութիւն, որը յատուկ էր այն ժամանակվայ ամենալաւ մասին։ Անընդհատ աշխատելով իր ինքնակրթութեան վրա, նա ձեռք բերեց լայն փիլիսօփայական հայեացք։ Եւ հաւատարիմ մնալով իր երիտասարդական համոզմունքներին, նա մինչև իր կեանքի վերջին շունչը քարոզից հ ա ս ա ր ա կ ա կ ա ն բարոյականութիւն, զգացմունքներ, գործունէութիւն։ Ընթանալով ժամանակի հետ (շատերը մնացին կէս ճանապարհին) նա ապրում էր ռուս հասարակութեան զգայուն մասի հետ, իր ուսերի վրա կրում էր նրա ցաւերը, նրա հոգսերը. քննելով ռուս կեանքի երևոյթները, նա անխնայ մտրակում էր բոլոր հակահասարակական զգացմունքները, ցոյց էր տալիս այն ս ա ղ մ ե ր ը, որոնք խոստանում են առողջ հասարակական գործ։ Մարդը կենդան է միայն և միայն հասարակութիւնով, ասում էր հանգուցեալը։

Ահա ինչու զգայուն երիտասարդութիւնը չէր կարող չը սիրել նրան, չէր կարող չը կարդալ, չը կլանել նրա գրուածքները, իր ծեր, բայց միշտ երիտասարդ գրողի տաղանդաւոր գրուածքները։ Ահա ինչու այնքան անասելի տխուր էր հասարակութիւնը, որը եկել էր իր վերջին յարգանքը տալու հանգուցեալին։ Շելգունովի կեանքը, ասում է հռչակաւոր գրող Ն. Միխայլօվսկի, քարոզչի կեանք էր,—ահա նրա բնորոշ յատկութիւնը։ Շելգունով գրական ա ն բ ի ծ վարքի հետ միացնում էր և անբիծ անձնաւորութեան հռչակը։ «Ես բարձր եմ գնահատում նրա յատկութիւնները, ասում է Միխայլօվսկի (որը ի մօտոյ նրան ճանաչում էր) և շատ ցաւում եմ որ գրականական համեստութիւնը թոյլ չէ տալիս ինձ խօսել Շելգունովի մասին, ինչպէս մարդու մասին։ Դա ինձ արգելում է ասել այստեղ շատ և շատ խօսքեր, որոնց այնքան էլ շուտ շուտ չես առիթ անում ասելու»։ Թաղումը եթէ այնքան էլ բազմամարդ չէր (800—1000 մարդ) բայց շատ սրտանց, զգայուն էր. ներկայ էին բազմաթիւ ուսանողներ, ուսանողուհիներ, գրագէտներ, պրօֆէսօրներ. որտեղ էին մնացել Պետերբուրգի մնացած ինտելիգենտները՝ բժիշկները, իրաւաբանները, բարձրաստիճան պաշտօնեաները։ Ուսանողներից և ուսանողուհիներից կազմած երկու երգեցիկ խումբը հետևում էր հանգուցեալի դագաղին, որը զարդարած էր բազմաթիւ պսակներով մինչև Волково գերեզմանատունը։ Պսակներ կային՝ «Рус. Мысль», «Сѣв. Вѣст.», «Дѣло» (որի խմբագիր էր եղել հանգուցեալը), «Рус. Вѣдомости», «Недѣля» խմբագրութիւններից, համալսարանից, բժշկական, տեխնոլօգիական, անտառային, լեռնային ճեմարաններից, Մօսկվայի տեխնիկական ուսումնարանից, կանանց զանազան կուրսերից։ Աւելի ուշադրութիւն էր դարձնում Պետերբուրգի բանւորների պսակը՝ «Указателю пути къ братству и свободѣ» խօսքերով և համալսարանականների գեղեցիկ պսակը՝ «Поборнику демократическихъ идеаловъ» խօսքերով և շատ ուրիշները։ Քաղաքի ծայրին (ոստիկանութեան թոյլտուութեամբ) դագաղը ձեռների վրա տարան մինչև Волково գերեզմանատունը։ Խօսեցին ճառեր յայտնի ժողովրդական գրող Զասօդիմսկի, մի կին-բժիշկ, չորս երիտասարդներ և մէկ պարոն շատ զգացված ճառ հանգուցեալի ընթերցողների կողմից իրանց ուսուցչին։ Հասարակութիւնն երկար չէր ցրվում իր սիրելի գրողի գերեզմանի մօտից։

Պ. Զ.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մեր երկրի այլ և այլ քաղաքների մէջ, ինչպէս մեզ գրում են, ապրիլի 22-ին տեղի ունեցան հոգեհանգիստներ հանգուցեալ Կաթողիկոսի յիշատակին։

—

Այս րօպէիս ստացանք մեր սեփական թղթակցից, ԷՋՄԻԱԾՆԻՑ հետեւեալ հեռագիրը. «Ապրիլի 24-ին վեհարանի կնիքները սինօդի անդամների և իշխանութեան ներկայութեամբ կոտրեցին և հանգուցեալ Կաթողիկոսի գոյքը վեր գրեցին։ Յայտնվեց Կաթողիկոսի դրամարկղում ընդամենը 1800 րուբլի։ Հանգուցեալի ծառայ, Հաջի-Յակոբի վրա կասկած ընկնելով՝ նրան պատասխանատուութեան և քննութեան ենթարկեցին։ Հաջի-Յակոբը, հարց ու փորձից յետոյ, խոստովանվեց որ իր մօտն ունի Կաթողիկոսի փողերից 11,500 րուբլի, և մի առ մի յայտնեց թէ ինչ անձանց Էջմիածնում և Թիֆլիսում ինքն դիտաւորութիւն ունէր բաժանել այդ դրամները։ Այսօր ոստիկանութիւնը դատաստանական քննիչի կարգադրութեամբ՝ խուզարկութիւններ է անում Հաջի-Յակոբի հետ կապ ունեցող անձանց տներում»։

—

«Մշակի» մէջ մի անգամ հաղորդել էինք, որ Մօսկվայում բնակվող շուշեցի Ժամհարեան եղբայրները խոստացել էին գրքեր նուիրել Շուշու թեմական դպրանոցի աղքատ գրադարանին։ Այժմ մեզ գրում են Շուշուց, որ Ժամհարեան եղբայրները կատարեցին իրանց խոստումը և նորերումս ուղարկեցին այդ դպրանոցի գրադարանի համար 1,000 րուբլու ընտիր գրքեր։

—

«Нов. Обозр.» լրագրին հաղորդում են, որ ԹԻՖԼԻՍԻ դատաստանական պալատի աւագ-նախագահ, Ս. Գօնչարօվ, նշանակված է սենատի քրէական վճռաջինջ բաժնի անդամ։

—

Ռուսաց դրամատիկական դերասանների խումբը, պ. Պէտիպայի առաջնորդութեամբ, սկսել է ներկայացումներ տալ ԹԻՖԼԻՍԻ քաղաքային թատրոնում։ Առաջին անգամ խումբը խաղաց «Ֆիգարօի հարսանիքը» յայտնի պիէսան։ Թատրոնը լի չէր։

—

Մեզ գրում են, որ Շուլավէրի կողմերում դարձեալ սկսվել են գողութիւններ և զանազան չարագործութիւններ։ Այս օրերս անյայտ չարագործներ Պ—եանի այգու մառանի պատուհաններից մէկը կոտրելով, ներս են մտել մառան և 4 կարաս (400 փութ) ամենաընտիր գինու մէջ հող են ածել։ Թղթակիցը հաղորդում է, որ այս օրերս Շուլավէրից ոչ հեռու, մեծ ճանապարհի վրա, գտել են մի երիտասարդի դիակը։ Երիտասարդը ատրճանակի գնդակով է սպանված, սակայն բժիշկները, դիակը քննելուց յետոյ, հաստատում են, որ երիտասարդը անձնասպանութիւն է գործել։

—

ԱԳՈՒԼԻՍԻՑ 15 վերստ հեռու գտնվող Ցղնա գիւղից մեզ գրում են, որ այդ գիւղում գոյութիւն ունի հայոց միդասեան երկսեռ դպրոց, որը գտնվում է նիւթական անմխիթար դրութեան մէջ և կարօտ է նիւթական օգնութեան։

—

ԱԽԱԼՔԱԼԱՔԻՑ մեզ հաղորդում են հետեւեալը. «Անցեալ տարվայ վերջերում մեր գաւառի Կարգախ գիւղում վախճանվեց մի ոմն Հաջի-Կարապետ Շահնազարեան, թողնելով մի քանի տասնեակ հազար րուբլու կարողութիւն։ Հանգուցեալը, որը անզաւակ էր, իր կենդանութեան ժամանակ պատմում էր, թէ ինքն Մասիսի զառիվայրի վրա գտնված, երկրաշարժից կործանված Ակուռի գիւղիցն է և պատահմամբ ազատվել էր երկրաշարժից այդ միջոցում գիւղից դուրս գտնվելով։ Երկար ժամանակ յիշեալ կարողութեան ժառանգ չէր յայտնվում, իսկ վերջերս մի իգդիրցի սկսեց ապացուցանել, թէ ինքն հանգուցեալի հօր եղբօրորդին է, վկայելով մի և նոյն ժամանակ, թէ ինքն ու հանգուցեալը՝ երկուսն էլ Ակուռի գիւղիցն են»։

—

Մեզ խնդրում են տպագրել հետեւեալ նկատողութիւնը. «Ժողովրդական գրքոյկները իրանց էժանութեամբ կրկնակի օգուտ են արտադրում. նախ՝ նպաստում են ընթերցասիրութեան տարածմանը ժողովրդի մէջ, և երկրորդ՝ ստիպում են գիրք հրատարակողներին մատչելի գին նշանակել։ Ներկայումս կարելի է ասել, որ, սակաւ բացառութեամբ, այժմս հրատարակվող գրքերի գները մատչելի են։ Միայն մեր գրականութեան այդ նոր ձևից օրինակ չեն ուզում առնել Վենետիկի մեր սուրբ հայրերը։ Նրանք իրանց գրքերը ոսկու գնով են վաճառում։ Փոքրիկ մի գրքոյկի համար, որը եթէ այստեղ տպվէր, 50 կոպ. կը վաճառվէր, սուրբ հայրերը վերցնում են 1 ր. 50 կոպէկ, կամ 2 րուբլի։ Եթէ Վենետիկի միաբաններն իրանց վանքի հարստութիւնը կրկնապատկելուց զատ՝ որքան և իցէ աչքի առաջ ունեն և հայ ժողովրդի մէջ ընթերցասիրութեան տարածելը՝ թող աշխատեն մատչելի կացուցանել իրանց գրքերը հայ հասարակութեան բոլոր դասերի համար։ Թող համոզված լինի յարգելի միաբանութիւնը, որ հայ ժողովրդի գրասէրները մեծ մասամբ չունևոր դասին են պատկանում»։

—

Այլ և այլ երգիչներից յետոյ, Թիֆլիս հիւր են գալիս այլ և այլ դրամատիկական դերասաններն ու դերասանուհիները։ Քաղաքային թատրոնում խաղում է Պէտիպայի ռուսաց դրամատիկական խումբը, Բանկի թատրոնում ներկայացումներ է տալիս տիկին Գօրևա, ապա սպասվում է դրամատիկական դերասանուհի տիկին Երմօլօվա, որը նոյնպէս պիտի խաղայ Բանկի թատրոնում։ Պէտք է խոստովանվել, որ ժողովուրդն այլ ևս շատ չէ յաճախում թատրոնները։

—

Ապրիլի 25-ին վախճանվեց Թիֆլիսում թէ մեր քաղաքի և թէ մեր երկրի ինտելիգենցիային լաւ ծանօթ Լէօնարդ Պետրօվիչ Զագուրսկի։ Հանգուցեալը լեհացի էր, բայց իր կեանքի մեծ մասը անցկացրեց մեր երկրում։ Նախ նա պատմութեան և աշխարհագրութեան ուսուցիչ էր Թիֆլիսի գիմնազիայում և ռէալական դպրոցում, ապա նուիրեց իրան մեր երկրի ազգագրութեան ուսումնասիրութեանը։ Նա գլխաւորապէս ուսումնասիրում էր մեր լեռնաբնակ ազգերի կեանքը և նրանց լեզուները։ Մօտ քսան տարի շարունակ հանգուցեալը աշխատում էր այդ ասպարիզում և հրատարակեց բազմաթիւ ուսումնական գրուածներ Կովկասի ազգագրու-

---

համար տեղ վարձով վերցնելը և թէ վարձի գինը սահմանված են ամենամատչելի պայմաններով։

Իսկ ինչ վերաբերում է այն պետական հողերին, որոնք նախապէս յայտնի են իբրև նաւթակիր հողեր, սրանց վարձելու ձևը ենթարկվելու է հիմնական փոփոխութեան։ Որովհետև այս կարգի հողերի մէջ նաւթ գտնելը ոչ ոք չէ կարող իրան վերապրել, ուստի և որոշված է, որ այդ հողերը վերցնող անձինք հողատիրոջը, այսինքն պետական գանձարանին, իրանց արդիւնքներից մաս հանեն։ Նրանք ստիպված են, բացի հողի մակերևոյթից վարձ տալը, վճարել ևս իրանց հայթայթած նաւթի ամեն մէկ փութից որոշ վճար, փողով կամ նաւթով. այս վարձի ամենափոքր ստիպողական քանակութիւնը տարեկան որոշվելու է առաջուց, և այսպիսով յիշեալ կարգի պետական հողերը մասնաւոր անձինքների ձեռքը կանցնեն միայն աճուրդով, որի աւելի մանրամասն պայմանները հրատարակվելու են ամեն անգամ առանձին։

Ներկայումս գործող օրէնքին համաձայն՝ նաւթային հրապարակը տրվում է յաւիտեան, այսինքն մինչև նրա ընդերքի սպառումը, նաւթի ցամաքելը, և միմիայն մակերոյթի վարձը նշանակված է 24 տարով. այս պատճառով բոլոր այն հրապարակներին, որոնք տրված էին մասնաւոր անձինքներին 1872 թ., կը նշանակվի 1896 թւից յետոյ նոր գին և նոր ժամանակամիջոց։ Այս ժամանակամիջոցը շատ երկար համարելով, նաւթային մասնաժողովը սահմանափակեց նրան 12 տարով։ Շատերը, լսելով այս փոփոխութեան մասին, երկիւղ են կրում, թէ գուցէ իրանց վերցրած հողերի իւրաքանչիւր դեսեատինից տարեկան տասը րուբլիական վարձը շատ կը բարձրանայ և նրանք մեծ վնասներ կը կրեն։ Այդ երկիւղը իզուր է. որքան մեզ յայտնի է, յիշեալ գինը հիմնված է այն սկզբունքի վրա, որ նաւթավաճառը, խլելով հողագործի ձեռքից հողերը, պարտաւոր է վճարել գոնէ այնքան, որքան վճարում է հողագործը և, որ չը լինի թէ նաւթային գործի անունով զանազան անձինք ստանան այս հողերը և ծառայեցնեն նրանց այլ նպատակների. իսկ եթէ յիշեալ փոփոխութիւնը ունի այս ծագումը, ուրեմն և 10 րուբլիական վարձը կարող է փոխվել միայն այնքան, որքան կիջնի կամ կը բարձրանայ առհասարակ տեղական հողի արժէքը։

Այժմեան կանոնով Կովկասի պետական գիւղացիներին տրված է իրաւունք իրանց յանձնած հողերի վրա պարապել նաւթային արդիւնաբերութեամբ, մի իրաւունք, որը երբէք ոչ մի լեռնային ձեռնարկութեան համար ստացած չեն Ռուսաստանի բուն նահանգների գիւղացիք. այս էլ վաթսուն թւականների վերջում կառավարչական շրջանների մէջ առաջ եկած պաշտպանողական գաղափարներից մէկն էր. այն ժամանակ կարծում էին, որ այս միջոցով հնար է գիւղացիներին ստիպել, որ չը թագցնեն իրանց հողերի մէջ գտնվող նաւթը։ Մինչդեռ անցեալ 19 տարիների ընթացքում այս օրէնքը, որից սպասվում էին մեծ բարիքներ, բոլորովին տարօրինակ հետևանքներ ունեցաւ։ Իրանք գիւղացիք այս հողերը չէին մշակում, այլ զանազան անձինք, նրանց հետ պայմաններ կապելով և զանազան ծուռ ճանապարհներով, գրաւեցին այս պետական տեղ-տեղ շատ հարուստ նաւթային հողերը։ Այս տեսակ անկանոնութիւններին վերջ տալու համար մի մասնաւոր օրէնք անցեալ տարի (փետրվարի 9) զրկեց Ապշերօնեան թերակղզու հողերի վրա բնակվող պետական գիւղացիներին յիշեալ արտօնութիւնից և մի և նոյն ժամանակ ապօրինի համարեց բոլոր այն կօնտրակտները և այլ պայմանները, որոնք կապված են եղել գիւղացիների հետ այս հողերի վերաբերմամբ։ Նաւթային օրէնքի նոր նախագիծը, այս ամենը ի նկատի առնելով, ենթադրել է անցեալ տարվայ այդ օրէնքը ընդհանրացնել ամբողջ Կովկասի համար, առնել բոլոր գիւղացիներից նաւթային հողերը, տալով փոխարէն ուրիշ հողեր կամ վարձատրելով նրանց փողով, հարկեր պակասեցնելով և այլն, իսկ այդ նաւթային հողերը նշանակվելու են նրանց մշակել կամեցող ամեն մարդու համար։ Եւ յիրաւի, այս սխալմունքը հարկաւոր էր ուղղել։ Ընդհանուր արդիւնաբերութեան համար ամենաօգտաւէտն այն է, երբ ընդերքը պատկանում է տէրութեանը և ոչ մասնաւոր անձինքներին կամ ընկերութիւններին։ Եւրոպական բոլոր տէրութիւնների լեռնային օրէնսդրութիւնը այդ սկզբունքի վրա է հիմնված. այնտեղ հողատէրը իր հողի ընդերքների մէջ պարունակվող մետաղների և հանքերի տէրը չէ, և դրանք կազմում են պետութեան սեփականութիւնը։

(Կը շարունակվի)

թեան մասին։ Հանգուցեալը խմբագրում էր կովկասեան «Աշխարհագրական ընկերութեան» հրատարակութիւնը և ամենաեռանդոտ անդամ ու քարտուղար էր յիշեալ ընկերութեան։ Զաւրեկի վախճանվեց երկարատև հիւանդութիւնից յետոյ։ Նա, որքան մեզ յայտնի է, մօտ խօթանասուն տարեկան էր։

—

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳՈՒՄ այս տարի, օգոստոսից բացվելու է հ ն ա գ ր ա կ ա ն նոր դպրոց։ Այդ դըպրոցում կընդունվեն այն երիտասարդները, որոնք բաւական նախապատրաստութիւն ունեն, յամենայն դէպս, ոչ պակաս քան ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրութեան դպրոցների երկրորդ դասատան դասընթացը։

—

«Մշակի» անցեալ համարի ներքին լուրերում մի սխալ է մտել. «Գիւղական ջութակահար» գիրքը թարգմանել է օրիորդ Ն. Ս. և ոչ թէ Ս. Ն. ինչպէս սխալմամբ տպագրված էր։

—

Վարժուհիների ընկերութեան նախաձեռնութեամբ, ապրիլի 20-ին Թիֆլիսում կատարվեց հոգեհանգիստ հանգուցեալ գրող Շելգունովի յիշատակին։ Հոգեհանգստից յետոյ «Русская Мысль» ամսագրի խմբագրութեան, որի աշխատակից էր հանգուցեալը, ուղարկվեց հետևեալ հեռագիրը. «Երիտասարդութեան մի քանի սերնդի ուսուցչի և 60-ական թւականների ամենալաւ մտքերի տոկուն քարոզիչ Նիկոլայ Շելգունովի մահվան լուրը խորին վիշտ պատճառեց Թիֆլիսի երիտասարդութեան։ Մեզ համար ընտանի էր նրա ազնիւ, անկեղծ, անխարդախ, ինքնուրոյն խօսքը։ Ռուս գրականութեան կրած այդ կորուստը աւելի զգալի է այն պատճառով, որ հին գրական ոյժերի թափուր մնացած տեղը բռնողներ չը կան։ Տարիքով և փորձառութեամբ ծերացած Շելգունով մինչև իր վերջին օրերը շատ ջահիլներից սրտով ջահիլ էր։ Ընդհանուր յուսահատութեան և կենսական ոյժերի նուազման միջոցին՝ նրա ուղղամիտ, ուժգին խօսքը մեզ հաւատ էր ներշնչում՝ դէպի առաջադիմութեան և արդարութեան յաղթանակը։ Միայն երիտասարդութիւնը չէր, որ նրա գրուածքները կարդում էր, և միայն երիտասարդութիւնը չէ, որ կը յարգի 30 տարի գործող հրապարակախօսի յիշատակը։ Երկարամեայ մաքառողին և արդարութեան պաշտպանին անմահ յիշատակ»։

—

Զորեքշաբթի օր, ապրիլի 24-ին, ռուսաց դերասանական խումբը՝ յայտնի դերասանուհի Գօբեվայի մասնակցութեամբ, խաղաց յունական կեանքից վերցրած «Մեդէա» պիէսան։ Մեդէայի դերում Գօբեվա իր ազդու էլեկտրնէրում ոչ կանացի ձայնով, իր կրակոտ արտայայտութեամբ մի կողմից սիրոյ, իսկ միւս կողմից վրէժխնդրութեան զգացմունքով ներշնչված խաղով՝ մեծ տպաւորութիւն թողեց հանդիսականների վրա։ Սակայն դերասանուհու բնական ընդունակութեան մասին մի որոշ կարծիք յայտնելու համար՝ պէտք է նրան տեսնել Մեդէայի հակապատկեր դերերում, որպէս զի որոշ կարելի լինի ասել՝ թէ նրա ա մ պ լ ո ւ ա ն Մեդէայի նման դերերն են, թէ նա առհասարակ ուրիշ պիէսաներումն էլ, ինչպէս, օրինակ «կամելիազարդ տիկին» և «Սիրուց խելագար» պիէսաները, որոնց մէջ նա բեմ պիտի դուրս գայ, նոյն տպաւորութիւնը և ազդեցութիւնը գործելու ոյժ և շնորքն ունի։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՐԻԶԻ ՀԱՅԵՐԸ

—

«Արևելք» լրագրին գրում են Պարիզից ապրիլի 4/16-ից. «Անցեալ կիւրակէ, ապրիլ 12, առաւօտեան ժամ 11-էն մինչև 12 Պատկերի մը օծման արարողութիւնը կատարուեցաւ հանդիսապէս հայկական Նորակազմ Մատրան մէջ։ Նորընտիր հոգաբարձութիւնն՝ որ ոգի ի բոյն առաջ կը տանի իւր անձնուիրական ջանքեր, նախապէս հրաւէր ուղղած էր տեղիս հայ գաղթականութեան իւրաքանչիւր անդամի՝ ներկայ գտնուիլ կատարուելիք արարողութեան։ Առաւօտեան ժամ 10-էն մատուռը կը լեցուի հետզհետէ երկսեռ բարեպաշտներով որոց մէջ կը նշմարուին Հոգաբարձութեան անդամներ՝ ընկերակցութեամբ իրենց Նախագահին։ Օծումը պիտի կատարուէր խաչելութեան Պատկերի մը վրա որուն առընթեր կեցած էր Պ. Գօնտայեան, որ բոլոր ներկայներիս ուշը իրեն վրա կը գրաւէ։ Եկեղեցասիրութեան նախանձելի օրինակ մ'է, որ կը պատկերանայ մեր առջև և ընդհանուրին սիրտերէն կը քաղէ լիառատ գոհունակութիւններ։ Այս բարեպաշտ ազգային հեղինակն և մի և նոյն ժամանակ նուիրատուն է օծուելիք պատկերին։ Խաչակիր Քրիստոսի մաւյլ և նկուն արտայայտութիւնն, որ խիստ կենդանի երանգ մը առած է պաստառին վրա, ցոյց կուտայ թէ հեղինակին վրձինը որչափ ճարտար հարուածներ ունեցեր է։ Պատկերն իւր բոլոր նրբութիւններով նկարչական գեղեցիկ աշխատութիւն մ'է։ Պ. Գօնտայեան՝ մատրան Հոգաբարձութեան խորին և յատուկ գոհունակութեան արժանացած է, որի ջանքերը խրախուսելու կատարեալ բարեմտութեամբ փութաց նուիրել ինքնայօժար այնպիսի պատկեր մը, որի պէտքն զգալի կը լինէր երկար ժամանակէ ի վեր։ Օծման արարողութենէն յետոյ, կարդացուեցաւ Պատրիարքական կոնդակն, որ խրկուած էր նախկին Հոգաբարձութեան խնդրանօք և որ կը քաջալերէր թէ Հոգաբարձութիւնն և թէ կարտոնէր Տ. Սահակ քհնյ. Իւթիւճեան վարել Բարիզի հայկական մատրան հոգևոր հովուի պաշտօնը»։

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

—

Թաւրիզ, ապրիլի 1/13

Անցեալ մարտ ամսի 24-ին Թաւրիզի հայոց Լիլավայ թաղի եկեղեցում քարոզ խօսեց գեր. Ստեփաննոս եպիսկոպոսը։ Եկեղեցին լի էր երկսեռ ունկնդիրներով։ Գեր. հայրը, ի միջի այլոց, յորդորեց ժողովրդին համբերատարութեամբ հետևել ժամանակակից պահանջներին առանց յուսահատվելու և, ցոյց տալով Աւետարանի անձնանուէր առաքեալներին՝ իբրև օրինակ ջերմ եռանդի և բարոյական անխորտակելի ոյժի, ունկնդիրների ուշադրութիւնն ուղղեց այն կէտի վրա, թէ պէտք է հետևել նրանց եռանդին, որն առաջ էր գալիս գործը սիրելուց... Շատ ու շատ ցանկալի է, որ այդ տեսակ քարոզների համար յարմար ժամանակ մ ի ա յ ն մեծ պասը չը նկատվէր, այլ շատ անգամ կրկնվէին, որովհետև մեր հասարակութիւնն այժմ շատ կարօտութիւն ունի դըրանց։

Բոլորովին հեռու լինելով քարոզը քննադատելու գիտաւորութիւնից, այսու ամենայնիւ մի համեստ նկատողութիւն անել աւելորդ չենք համարում։ Այն տեսակ քարոզները, դասախօսութիւնները, և այլն, որոնք լինում են ժողովրդի ռամիկ դասակարգի, մասսայի համար, այսինքն՝ որ կամենում են ռամկի հետ խօսել և նրան մի բան հասկացնել,—պէտք է լինեն նախ՝ ոչ վերացական, այլ շօշափելի, ժողովրդին շատ մօտիկ նիւթերի մասին,—ուզում ենք ասել բէալական նիւթերից ընտրած պէտք է ընտրել, և երկրորդ՝ դասախօսութիւնը և կամ քարոզը ժողովրդին հասկանալի լեզուով պիտի խօսվի։ Քարոզիչը կամ դասախօսը աչքի առաջ պիտի ունենայ իր ժողովրդի, ունկնդիրների մտաւոր զարգացման աստիճանը, եթէ ոչ, իզուր կը լինի որ և է արդիւնք սպասել։ Քարոզը, առանց հռետորական սեթևեթի, ֆրազների և, մի և նոյն ժամանակ նիւթ ընտրած իրական կեանքից, մեծ արդիւնք առաջ կը բերէ։ Քարոզն աւարտելուց յետոյ ժողովուրդը դուրս եկաւ եկեղեցուց, դժբաղդաբար, ոչինչ չը հասկացած (ի հարկէ, ոչ առանց բացառութեան)։

Հասարակութեան մեծ վստահութիւնն են վայելում ժողովրդի մէջ եղած «պառաւ» բժիշկները, որոնց խորհրդին կուրօրէն հետևում է ռամիկը, իսկ եւրօպական բժիշկները, որքան էլ հըմուտ լինէին նրանք, ոչինչ նշանակութիւն չունեն ժողովրդի համար։ Ժողովրդի այդ տեսակ անվստահութեան պատճառն ահա թէ ինչ է։ Երբ որ մի ընտանիքի մէջ մի հիւանդ կայ պառկած, ժողովրդական «պառաւ» բժիշկը իսկոյն այնտեղ պատրաստ է. նա սկսում է իր հմտութիւնները գործ դնել, որոնց շնորհիւ անբաղդ հիւանդն օրից օր աւելի ևս վատթարանում է, մինչև որ էլ անյուսալի է լինում հիւանդի դրութիւնը։ Այսպիսի վիճակում շուարած հիւանդատէրը դիմում է եւրօպացի բժշկի օգնութեանը։ Բժիշկը գալիս է, քննում է հիւանդին և գտնում, որ բանը բանից անցել է, սակայն հիւանդատիրոջ թախանձանքին զիջանելով՝ փորձում է, եթէ կարելի է, ինչ և իցէ օգնութիւն հասցնել, այլ ի զուր. հիւանդը մեռնում է։ Դէհ, երևակայեցէք հետևանքը... բժշկի անունը կորվեց, որովհետև անկարող եղաւ հիւանդին յետ դարձնել մահվան դռնից։ Անկարելի է առանց զայրոյթ զգալու ականատես լինել «պառաւ» բժշկի բարբարոսական գործողութիւններին։ Փոքրիկ 2—3 տարեկան մանկանը տալիս են «պառաւի» ձեռքը, որը սկսում է բրտութեամբ նախ մաժել երեխայի այս ինչ, այն ինչ անդամը, ապա սկսում է «ծարաւը կտրել», «թիքա փչել», «թափ տալ», «աղօթել», և այլն. մօտ մի ժամ խեղճ երեխան չարչարվում է «պառաւի» ոսկրացած ձեռների մէջ, պոռում, գոչում է, բայց ծվ է նրան լսողը։ Պառաւի այդ տեսակ բարբարոսական գործողութիւնների պատճառով երեխայի ներքին փափուկ գործարանները վնասվում են. երեխան կամաց կամաց տկարանում է։ Դրա հետևանքը տեւում է երեխայոց վրա մինչև խորը ծերութիւն. շատ պատճառներից մէկն էլ այս է, որ մենք համարեա չունենք առողջ երեխաներ, պատանիներ, երիտասարդներ։ Դուք պտտում էք Թաւրիզում. ձեզ հանդիպում են դեղնած, լղարամարմին պատանիներ. իսկ եթէ երբեմն դըրան հակառակ պատկերներ են պատահում, դըրանք գաւառներից եկած ընտանիքներին են պատկանում։

Թ.

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

—Կ. Պօլսի լրագիրներում կարդում ենք. «Տրապիզոնի կուսակալութեան կողմէ ապրիլ 1 թուականաւ ներքին գործոց նախարարութեան ուղղեալ հեռագիր մը կը ծանուցանէ թէ՝ Ճանիկի կառավարչին տեղեկագրութեան համաձայն, Չարշամպացի Մանուկօղլու Կարապետ, Մինասօղլու Մինաս և եղբայրը՝ Յովհաննէս ու Պօղոս անուն աւազակները ձերբակալելու համար ղրկուած զինուորք այդ աւազակաց հանդիպելով, առաջարկեր են այս վերջնոց զէնընկեց ըլլալ, սակայն աւազակք չը համակերպելով սկսեր են զինուորաց վրայ զէնք պարպել։ Զինուորք ևս փոխադարձաբար զէնք պարպելով, աւազակներէ Մինասօղլու Պօղոս սպաննվեր է։ Զինուորք այժմ սորա ընկերները կը հալածեն»։

—Ներկայ թւի նոյեմբեր ամսին կայանալու է Հռոմում խաղաղութեան միջազգային կօնգրէս։ Կօնգրէսի նախաձեռնողները յոյս ունեն կօնգրէսի աջողութեան մասին, որովհետև եւրօպական այլ և այլ պետութիւնների պարլամենտական անդամները յայտնեցին իրանց համակրութիւնը կօնգրէսի մտքին և խոստացան մասնակցել այդ միջազգային ժողովի աշխատանքներին։

—Անգլիական թագուհի Վիկտորիա թողեց Ֆրանսիա և կրկին վերադարձաւ Անգլիա։

—Պետերբուրգի ֆրանսիական դեսպան պ. Լաբուլէ հրաժարական է տալիս իր պաշտօնից և վերադառնում է իր հայրենիքը։ Ասում են, որ իր կնոջ մահվան պատճառով պ. Լաբուլէ վճռել է յետ քաշվել քաղաքական ասպարէզից և վարել մասնաւոր կեանք։

—Պէկինից հեռագրում են, որ չինական կառավարութիւնը համաձայն չէ ընդունել ամերիկացի Բլէրին, որպէս Միացեալ-Նահանգների դեսպանին, որովհետև Բլէր մի ժամանակ շատ թշնամական ճառեր է խօսացել Վաշինգտօնի սենատում չինացի գաղթականների դէմ Ամերիկայում։

—Լևոն XIII-որդ Հռոմի պապը ծանր կերպով հիւանդացաւ։

—Լէյպցիգում այս օրերս հրատարակվեց գերմաներէն լեզուով մի բրօշիւր «Offene Worte über oesterreichische Armée» վերնագրով, որի հեղինակը, մի գերմանացի օֆիցէր, ջանում է ապացուցանել, որ ռուսաց զօրքը անհամեմատ աւելի գերազանց է աւստրիական զօրքից՝ իր կազմակերպութեամբ և պատերազմելու ընդունակութեամբ։

—Գերմանական «Freisinnige Zeitung» ողջունում է իշխան Բիսմարկի՝ գերմանական բէյխստագի պատգամաւոր ընտրվելը։

—Իտալական առաջին մինիստր մարկիզ Ռուդինի՝ զինաթափվելու անհրաժեշտութեան մասին զեկուցում է ներկայացրել Ումբերտօ թագաւորին։

—Բելգրադից հեռագրում են, որ սերբիական առաջադէմ կուսակցութիւնը դիմել է Նատալիա թագուհուն, խնդրելով որ թագուհին չը հեռանայ Սերբիայից։

—Մայիսի մէկը շատ հանգիստ անցաւ Շվէյցարիայում։ Ամբողջ երկրի առևտրական և արդիւնաբերական մեծ կենտրոններում բանւորները բանում էին սովորական կերպով։

—Իշխան Բիսմարկ ներկայ չէր ֆելդմարշալ Մօլտկէի թաղման հանդիսին, այլ բաւականացաւ միայն հանգուցեալի ազգականներին ցաւակցական հեռագիր ուղարկելով և իր ազգականներից մէկին յանձնարարելով պսակ դնելու հանգուցեալ ֆէլդմարշալի դագաղի վրա։

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Լիվէրպուլում այս օրերս կատարվեց առաջին մահմէտական պսակադրութիւնը Անգլիայում։ Միս Ֆիչ անունով մի ջահիլ քրիստոնեայ աղջիկ, ամուսնացաւ Լօնդօնի մի մահմետական փաստաբանի հետ, որի հայրը Հայդերաբադեան նիզամի քարտուղար է։ Պսակադրութիւնը կատարում էր մուֆթին, մահմէտական միաբանութեան փոխանախագահը։ Սովորական հարցմունքներին միս Ֆիչ պատասխանում էր անգլիերէն, իսկ փեսան արաբերէն։ Ահա մահմէտական պսակադրութեան պայմանագրի մի կէտը, որ միս Ֆիչ հանդիսաւոր կերպով ասեց. «Ես ներկայանում եմ այստեղ Աստուծոյ և բոլոր ներկայ եղողների առաջ, որպէս զի միացնեմ իմ սիրտը ձեր սրտի հետ, իմ վիճակը ձեր վիճակի հետ, իմ անունը ձեր անուան հետ։ Ձեր ցաւն իմ ցաւը կը լինի, ձեր բաղդաւորութիւնը իմ բաղդաւորութիւնը»։ Նոյնպիսի խօսքեր ասում էր և փեսան։ Դրանից յետոյ մուֆթին մի շնորհաւորական ճառ ասեց, որի մէջ մատնացոյց արաւ Ադամի և Եւայի, Մահմէդի և Խաջիջայի, Ֆաթմայի և Ալիի վրա, որպէս երջանիկ պսակի օրինակների վրա։ Ապա մատանիներ հագնելուց յետոյ, նորապսակները և վկաները ստորագրվեցան մզկիթում պահվող պսակադրութեան գրքում։

*
* *

—Ի՞նչ է պատճառը, որ կանայք չեն կարող զինուորական լինել....

—Առաջին և ամենագլխաւոր պատճառն այն է, որ կանայք սիրում են նոր նոր զգեստներ հագնել, միշտ փոփոխական մօդային հետևել, ուրեմն անկարող կը լինեն միշտ մի և նոյն համազգեստը կրել. իսկ երկրորդ պատճառն այն է, որ կինը երբէք չի խոստովանիլ, թէ այնքան տարիքով է, որ պէտք է ծառայութիւնից հրաժարական տայ։

„ՄՇԱԿԻ“ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

—

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 24 ապրիլի։ «Новое Время» լրագիրը հաղորդում է, որ երբ տարիֆային յանձնաժողովը կը վերջացնի իր աշխատանքները, և երբ (ոչ աւելի ուշ քան յունիսը), կը յայտարարվի մաքսային նոր տարիֆը, այն ժամանակ տեղի կունենայ ռուս-աւստրօ-ունգարական երկաթուղային միջազգային ուղղակի յարաբերութեան ներկայացուցիչների ժողովը, որի նպատակը կը լինի վերաքննել Ռուսաստանի և Աւստրօ-Ունգարիայի մէջ գոյութիւն ունեցող այժմեան տարիֆը։—Այսօր տեղի ունեցաւ Մեծ իշխան Նիկօլայ Նիկօլաեվիչ աւագի մարմնի հանդիսաւոր տեղափոխութիւնը Պետրօ-Պավլօվսկի տաճարը։

ՊԱՐԻԶ, 24 ապրիլի։ Մաքսային յանձնաժողովը որոշեց՝ հացի մաքսը բարձրացնել մինչև երեք ֆրանկ մի տարի ժամանակով, հաշուելով օրէնքը հրատարակելու օրից։

ՎԻԵՆՆԱ, 24 ապրիլի։ Մեծ իշխաններ Ալէքսանդր և Սերգէյ Միխայլօվիչները այստեղ հասան կէս գիշերին՝ Իտալիայից։ Նրանց կայարանում դիմաւորեցին իշխան Լօբանօվ-Ռօստօվսկի և դեսպանութեան բոլոր անդամները։ Այսօր կէսօրին նոցա Բարձրութիւնները ուղևորվեցան դէպի Պետերբուրգ։—Բեկեղերի շրջանում բանւորական անկարգութիւնները չեն դադարում։ Այնտեղ նոր զօրք է ուղարկված։

ԲԵՐԼԻՆ, 24 ապրիլի։ Կ. Պօլսից, առանձին աղբիւրներից ստացած տեղեկութիւններին նայելով՝ Դարդանելում թիւրքերի ձեռքով «կօստրօմա» նաւը բռնելու պատճառով առաջ եկած տարաձայնութիւնները հարթվել են։

ՊԱՐԻԶ, 24 ապրիլի։ Ֆուրմի մէջ բանւորները այսօր առաւօտեան իրանց արհեստանոցները վերադարձան. յուզմունքը զգալի կերպով հանդարտացաւ և զօրքերի մի մասը արդէն քաղաքից հեռացաւ։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 25 ապրիլի։ Իզմայլեան գնդի լէյբ-գվարդիայի գնդապետ Մեծ-իշխան Կօնստանտին Կօնստանտինովիչ նշանակված է Պրէօբրաժենեան լէյբ-գվարդիայի գնդի հրամանատար։

ՊԱՐԻԶ 25 ապրիլի։ Մաքսային յանձնաժողովը վճռեց մինչև վեց ֆրանկ պակասեցնել ներմուծվող ալիւրի մաքսահարկը։

ԼՈՆԴՈՆ, 25 ապրիլի: Անգլիական բանկը բարձրացրեց դիսկոնտը $3\frac{1}{2}$-ից մինչև 4%:

ՓԱՐԻԶ, 25 ապրիլի: Ֆրանսիայում համարում-ներ հունձը այս տարի 30 միլիոն հեկտոլիտրով պակաս կը լինի:

—

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԲՈՐՍԱ.

Ապրիլի 24-ին

Լոնդոնի վրա 10 ֆունտ արժէ . .	83 ր.	40 կ.
Բեռլինի վրա 100 մարկ — . .	40 »	90 »
Փարիզի վրա 100 ֆրանկ — . .	33 »	20 »
Ոսկի — — արժէ . .	6 »	73 »
Մաքսային կուպոններ — . .	134 »	— »
Արծաթ — — — . .	1 »	03 »
Բորսային դիսկոնտներ . .	$3\frac{3}{4}$ և 5%	
Պետ. բանկի 5% տոմս — . .	101 »	50 »
— — — — 2-րդ —	101 »	62 »
— — — — 3-րդ —	100 »	— »
— — — — 4-րդ —	100 »	— »
— — — — 5-րդ —	100 »	— »
— — — — 6-րդ —	101 »	50 »
6% ոսկեայ ռէնտա	142 »	— »
4% ոսկեայ փոխառութիւն	— »	— »
Արևելեան 5% փոխառ. 1-ին շրջ.	100 »	50 »
— — — 2-րդ —	100 »	50 »
— — — 3-րդ —	100 »	50 »
Ներքին 5% առաջին փոխառութ.	244 »	50 »
— — երկրորդ —	224 »	— »
Պետական. երկաթուղային ռէնտա .	104 »	75 »
$5\frac{1}{2}$% ռէնտա	100 »	— »
4% Ներքին փոխառութիւն . . .	97 »	87 »
5% գրավ. թղթ. ազն. կալ. բանկի	101 »	75 »
$5\frac{1}{2}$% վկայակ. փոխ. հող. բանկի.	103 »	— »
$4\frac{1}{2}$% գրաւական թղթեր կալուած. փոխ. կրեդիտ. ընկեր. ժամաց.	132 »	50 »
— — — — թղթաղ.	102 »	25 »
Պետերբուրգի քաղաքային կրեդիտ. ընկերութեան օբլիգացիաները.	101 »	75 »
Մոսկովայի քաղաք. օբլիգացիաները.	101 »	37 »
Օդեսայի — —	102 »	62 »
Թիֆլիսի — —	— »	— »
Գրաւ. թղթ. Թիֆլիսի կալ. բանկի.	— »	— »
— — Քութայիսի —	— »	— »

Ս. Պետերբուրգի բորսայի տրամադրութիւնը [illegible] է:

ՏԵՂԵԿԱՑՈՅՑ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

փոստային գնացքը ուղևորվում է

ԹԻՖԼԻՍԻՑ դէպի Բաթում . .	8 ժ.	40 ր.	առաւ.
ԲԱԹՈՒՄԻՑ գալիս է Թիֆլիս.	11 »	8 »	երեկ.
ԹԻՖԼԻՍԻՑ դէպի Բագու. .	12 »	8 »	երեկ.
ԲԱԳՈՒԻՑ գալիս է Թիֆլիս. .	7 »	40 »	առաւ.

Ապրանք-ճանապարհորդական գնացքը

ԹԻՖԼԻՍԻՑ դէպի Բաթում .	3 ժ.	10 ր.	ցերեկ.
ԲԱԹՈՒՄԻՑ գալիս է Թիֆլիս.	8 »	»	առաւ.
ԹԻՖԼԻՍԻՑ դէպի Գանձակ .	9 »	45 »	առաւ.
ԳԱՆՁԱԿԻՑ գալիս է Թիֆլիս .	8 »	20 »	երեկ.

—

ՌՈՒՍԱՑ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՇՈԳԵՆԱՒԵՐ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ օրերը, երեկոյեան 4 ժամին, ուղղակի դէպի Նովորոսիյսկ վրայով:

ՇԱԲԱԹ օրերը, 8 ժամին երեկոյեան, շրջանի դէպի, բոլոր նաւահանգիստների վրայով:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ օրերը, 7 ժամին երեկոյեան, արտասահմանեան դէպի Կ. Պոլիս:

Խմբագիր-Հրատարակող՝ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ ԿԵԱՆՔԻ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ԹՈՅԼՏՈՒԹԵԱՄԲ ՍԿՍԵԼ Է ԻՐ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆԸ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆՈՒՄ ՅՈՒՆԻՍԻ 2-ին, 1889 թւին:

Ընկերութեան գործունէութեան վրա կարգված է մշտական, կրական, կառավարական վերահսկողութիւն:

«Ուրբէն» ընկերութիւնը կազմուել է 1890 թւին, թէ ֆրանսիայում և թէ եւրոպայի ուրիշ պետութիւնների մէջ ապահովագրութիւնները

50,000,000 ֆրանկ դրամգլուխ.

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ

Նևսկիյ պրոսպեկտ

№ 13

ՕՐԲԷՆ (L'URBAINE)

ՈՒՐԲԷՆ ընկերութիւնը չէ վերջնում ապահովագրուածներից ընծայել ՊՐԷՄԻԱՆԵՐ ապահովագրածի ՀԻՆԳԵՐՈՐԴԵԱՆ ԴԻՎԻԴԷՆՏ, և այնու աժենուլին. ՊՈԼԻՍԸ շարունակում է պահպանել իր կատարեալ ոյժը ու իրաւունքը:

Բաժանմունքները պետութեան գլխաւոր քաղաքներում:

Գլխաւոր գրասենեակը Անդրկովկասի համար ԹԻՖԼԻՍՈՒՄՆ է. Պոլոյ և ընկ. Գրաֆական փողոց, տուն եղբ. Զուլալեանի (նախկին Շարուրովի) „Սէվերնիէ Նոմերա" Հիւրանոցի դէմը:

Նոյն տեղ տրվում են և ձրիապէս ուղարկվում են ընկերութեան կանոններ և բրօշիւրներ:

10—20 (շ.)

Յ Ա Յ Տ Ա Ր Ա Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն Ն Ե Ր

Վաղը, կիրակի օր, ապրիլի 28-ին, Թիֆլիսի Գոլովինսկիյ փողոցի վրա գտնվող Համքարական եկեղեցում, ս. պատարագից յետոյ առաւօտեան 11 ժամին, կը կատարվի ԲԱՖԹԻ Հոգեհանգիստը, Հանգուցեալի մահվան երրորդ տարվայ տարեդարձի առիթով:

ԲԱՌԳԻՐՔ ԳԱՂՂԻԵՐԷՆ-ՀԱՅԵՐԷՆ

ԱՐՈՒԵՍՏԻՑ ԵՒ ԳԻՏՈՒԹԵԱՆՑ ԵՒ ԳԵՂԵՑԻԿ ԴՊՐՈՒԹԵԱՆՑ

ԵՐԿՈՒ ՀԱՏՈՐ. ՊԵՏԵՐԱԶԱՐԴ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ընտիր թղթի վրայ, մեծադրութեամբ 1,300 էջերով, մեծադիր քառածալ, մօտ 300 թերթերէ բաղկացեալ: Ի վերջ Երկրորդ Հատորին յաւելուած Հայերէն-Գաղղիերէն Բառագիրք:

ԳԼՈՒԽ ԳՈՐԾՈՅ Հ. ՍՏԵՓԱՆԻ, Վ. [illegible]

Լոյս տեսած է առաջին հատոր, 150 թերթ, 627 գեղեցիկ էջերով: Բացուած է բաժանորդագրութիւն Երկու Հատորին ի միասին:

Ա. Բաժանորդագինն է ֆր. 50 (18 րուբլի): Երկու հատորին ի միասին, հանդերձ վճարելի:

Բ. Բաժանորդագրութիւնն կը շարունակվի մինչև ցվերջ 1891 տարւոյս: Յորմէ յետոյ գինը պիտի բարձրանայ:

Գ. Բաժանորդագրուողք պիտի ընդունին Առաջին Հատորն, իսկ Երկրորդ Հատորն՝ այն ինչ տպագրութիւնն աւարտի:

Թիֆլիսում և գաւառներէն բաժանորդագրուիլ ցանկացողք պէտք է դիմեն Ցովակիմ Զաթալպաշեանցին:

Վարչութիւն Մխիթարեան տպագրատան Վիեննայի 1—10

ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

MESSAGERIES MARITIMES

(ՄԵՍԱԺԸՐԻ ՄԱՐԻՏԻՄ)

կանոնաւոր և ուղղակի երթևեկութիւն ԼՈՆԴՈՆԻ և ԲԱԹՈՒՄԻ մէջ և փոխադարձ

Ուրբաթ, մայիսի 3/15 դուրս կը կնայ ԲԱԹՈՒՄԻՑ LA MANCHE (ԼԱՄԱՆՇ) շոգենաւը, նաւապետ CAUVIN (ԿՕՎԷՆ) դէպի Կ. Պոլիս, Մարսէլ, Հավր, Լոնդոն, մտնելով և միջանկեալ նաւահանգիստները:

Ագէնտները՝ ԲԱԹՈՒՄՈՒՄ պ. Գ. ԷՍՍԷՆԺԷՐ, ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ՝ ԳԷՈՐԳ ՀԵՋՈՒԲԵԱՆ ՀԵՋՈՒԲԵԱՆՑ, իսկ ԲԱԳՈՒԻ մէջ՝ ԳՕԼԴԼՈՒՍ: 1—2

„ՄՇԱԿԻ" խմբագրատանը ծախվում է. „ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ПОЛОЖЕНІЕ ТУРЕЦКИХЪ АРМЯНЪ" ЛЕКЦІЯ ЧИТАННАЯ НА АРМЯНСКОМЪ ЯЗЫКѢ, **ГРИГОРІЕМЪ АРЦРУНИ.** Переводъ А. Аракелянца, (Москва, 1880 .).—Цѣна 25 коп., съ пересылкою 30 к. (Почтовыми марками). 3—20

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

(Կուկիա, Վօրոնցովի արձանի հանդէպ)

Հիւանդներին ընդունում են ամեն օր, բացի կիրակի օրերից:

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ

ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—10—11 ժ. վիրաբուժութեան (և ատամնացաւի) սիֆիլիսի և աչքացաւի:

ՌՈՒԴԿՕՎՍԿԻ—10—11 ժ. Ներքին, երեխայոց և կանանց ց.

ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆՑ—$11\frac{1}{2}$—12 ժ. կանանց և երեխայոց ց.

ՊՐՕՏԱՍԵՎԻՉ—12—1 ժ. ականջի, կոկորդի և քթի ց.

ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆՑ—$12\frac{1}{2}$—1 ժ. Ներքին և երեխայոց ց.

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ

ԳԱԴՕՄՍԿԻ—5—$6\frac{1}{2}$ ժ. կաշուի ցաւերի, սիֆիլիսի և վիրաբուժութեան.

ՓՈՒՂԻՆԵԱՆ—5—6 ժ. Ներքին, երեխայոց և ջղային ց. (էլեկտրոթերապիա):

ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—6—7 ժ.

Վճար—50 կ.: Հաժախորհրդի (կօնսիլիումի) համար առանձին:

Հիւանդանոցի վերատեսուչ բժշկապետ Նաւասարդեան

Чистый Какао Блоокеръ

ԿԱԿԱՕ

Թասը նստում է միայն 4 կոպ.

Բօլէնական պատրաստութիւն.

ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ՍՆՆԴԱՐԱՐ ՓՈՇԻ.

Առաջարկվում է առողջացողների և երեխաների համար.

Питательный Напитокъ

Միակ պահեստ Կովկասում՝ Բարձրագոյն Հաստատված ձեռագործական ապրանքների կովկասեան ընկերութեան մէջ Թիֆլիսում և Բագուում: 21—50 (շ.)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՆ

Փ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ

ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՄԲ՝

1, ՌՈԲԻՆԶՕՆ, փոքրերի համար, կոմս Լ. Տօլստոյի „Ясная Поляна"-ից, գինը . . . . 20 կ.

2, ԿՈԼՈՒՄԲ, փոքրերի համար, նոյն հեղինակի . . . . 15 »

3, ԲԷԱԹՐԻՉԷ, վէպիկ, Հայցէի . . . 30 »

5—5

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԻՆ ՀԱՅՈՑ ՏԱՂ ԱՉԱՓԱԿԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏԸ

Գինը 50 կոպէկ:

Վաճառվում է կենտրոնական գրավաճառանոցում:

2—4

„ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՓԱՌՔ"

կոչված պատկերները ծախվում են

100 օրինակի գինն է . . . . . . 70 րուբլի

25 օրինակի գինն է. . . . . . . 20 րուբլի

Մի օրինակի գինն է. . . . . . . 1 րուբլի

ՀԱՍՑԷՆ Է՝ МОСКВА, АРМЯНСКАЯ ЦЕРКОВЬ, ИВАНУ ПАНОСОВУ.

1—6

Լոյս տեսաւ

ժողովրդական ընթերցանութեան համար

ԱՅՆՏԵՂ ԵՒ ԱՅՍՏԵՂ

Գրիգոր Արծրունու

Գինը 10 կոպ.

ՄԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ

ՓՈՐՁՎԱԾ ՀԱՇՒԱՊԱՀ ցանկանում է ծառայել կոնտորաներում կամ առևտրական տներում:

Աւարտել է իտալական ամբողջ հաշւապահութիւնը:

Դիմել Մ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆՑԻ տպարանը, Троицкій переулокъ, № 11. 8—8

ԷԼԷԿՏՐԱԿԱՆ ԼՈՒՍԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ

Ոյժի հասցնելը տարածութեան վրա.

ՏԵԼԵՖՕՆՆԵՐԻ ՍԱՐՔԵԼԸ.

Էլէկտրական նշաններ.

ՋԱՆԳԱԿՆԵՐ

ԳԱԼՎԱՆՕՊԼԱՍՏԻԿԱ.

Էլէկտրօլիզ,

Ակօմուլատորներ, Էլէմենտներ,

ՇԱՆԹԱՐԳԵԼՆԵՐ.

Նախահաշիւներ և ծրագիրներ ձրիաբար.

ԷԼԷԿՏՐՕՆ

ԳԼԷԲՕՎ եղբայրների

ՌՕՍՏՕՎ (Դոնի վրա)

Մեծ Սադովայա փողոց, 24

РОСТОВЪ (на Дону)

БР. ГЛѢБОВЫ

Большая Садовая, 24.

ԳԱԶԱՅԻՆ ՆՈՐ ՇԱՐԺԻՉՆԵՐ

Օտտօ սիստեմայի, որոնք իրանք իրանց են ուղղում ու օծում:

Գազի համար — ածուխից,

— — — նաւթից,

— — — անտրացիտից

— — — կէրօսինից

$\frac{1}{2}$-ից մինչև 120 ձիու ոյժի:

Շոգեմեքենաներ մեծ արագութեան.

25—100 (և. շ.)

Дозволено цензурою, Тифлисъ, 26 Апрѣля 1891 г. Типографія Канцел. Главнонач. Гражданск. частью на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская ул., д. каз.